

"... ex Maria Virgine ..."

LIEVER ANDERS

Over de maagdelijke geboorte

Inleiding

Het verstaan van de maagdelijke geboorte (eigenlijk maagdelijke conceptie) als een biologisch feit roept de laatste decennia¹ bij de christen weerstand op, als het al diens aandacht heeft. Vaak stapt men al of niet met wrevel erover heen, verstaat men haar geestelijk of overdrachtelijk als noodgreep. Zij krijgt eerder een kenmerk als 'iets van vroeger' mee dan dat de eigenlijke, van geloofsbeleving zwangere waarde ervan tot haar recht komt.

Het biologisch verstaan sluit niet aan bij hedendaagse menselijke kennis en ervaring zodat Jezus en Maria buiten ons eigen, gewone mens-zijn worden geplaatst. Ook al gedraagt Jezus zich als mens, er blijft een storende onnatuurlijkheid over omdat het wezenlijke punt, zijn begin, 'conceptie', niet natuurlijk is. Zoals het geloofsgegeven er nu ligt is de kans groot dat men het mysterie alleen aan Maria toedicht, het bij haar laat liggen als niet voor ons geldig en het als een eenmalige gebeurtenis en/of als biologisch wonder afdoet, terwijl er veel meer aan de hand is dat moeiteloos bezielend kan worden gebracht. Het "... met heel uw verstand ..." komt nu meer tot zijn recht omdat ons verstand niet meer hoeft worden getroost met 'het is nu eenmaal een wonder'.

Het zij benadrukt dat de Bijbel als geloofsverhaal, geloofsbelijdenis zijn waarde behoudt, eerder er aan wint, en aan de incarnatie, het god-zijn noch het mens-zijn van Jezus, de Christus, wordt getornd. Integendeel, zij is meer ter zake, wint erbij. Het mysterie van de menswording en de rol en betekenis van Maria zijn er zeker niet minder om, haar feesten noch Kerstmis. Het mysterie dat zich om/met ons bemoeit, ligt niet in een uitzonderlijk maar in een natuurlijk kind zoals wij zijn. Meer Aanbod/Toenadering mogelijk? Kan de Openbaring beter aanreiken om aan te mogen raken?

Ik wil in dit artikel aantonen dat

- maagdelijke geboorte nu niet meer als biologisch gegeven hoeft te gelden,
 - ook zodoende de "Nieuwe Schepping" van Paulus beter tot haar recht komt en dichterbij,
 - de betekenis van de inhoud en van de plaats van de twee evangelieverhalen groter is dan men denkt,
 - de katechismus twee kaders door elkaar gebruikt,
 - de basis voor een biologisch verstaan mager is
- en even ingaan op Marialogie.

Het zal niet alleen voor de 'oude garde' zwaar zijn een eeuwenoude traditie (deels) los te laten maar ik meen het te verantwoorden en verrijking aan te bieden. Het artikel "Geboren uit de maagd Maria" geeft heel kort aan waar het om gaat.

De maagdelijke geboorte niet meer als biologisch gegeven

Het scharnierpunt

Om in te zien, te accepteren waar het om draait, waar het geloofsgegeven over gaat is ons inzicht nodig dat de Joden onvoldoende kennis van de voortplanting hadden. Ik kom nog terug op de verschillende ideeën daarover maar stel nu dat zij niet beter wisten dan dat het 'zaad' van de man de volledige mens inhield. Voor hen was de vrouwenschoot eigenlijk leeg totdat de man er zijn 'zaad' in deponeerde zoals de boer een graankorrel in de aarde zaait. De nieuwe mens is dan als het ware een verlengstuk van de vader en dus kon Jozef niet de vader van Jezus zijn want - kort gezegd - Jezus was/is God en Jozef mens. Ook de Christenen moesten hun verkondiging wel op zo'n manier brengen om het 'van Boven af'² aan te geven. Het zijn heilige verhalen geworden - nog steeds.

¹ Ik herinner me het Geloofsboek van de Belgische bisschoppen (1985) waarin wordt benadrukt dat we toch moeten geloven dat Jezus door een wonder is ontstaan in de moederschoot van Maria.

² Joh 3,3; het Griekse ἀνωθεν betekent 'opnieuw' en 'van omhoog'. De Willibrord '95 vertaalt 'van boven af'.

In de Griekse bijbelteksten wordt σπέρμα gebruikt voor zaaizaad, het zaad van dier en mens, zelfs voor nazaat; er is geen onderscheid. Een paar N.T.-teksten wijzen wat concreter op die visie op de voortplanting. In 1Petrus 1, 23, "... uit een vergankelijk zaad", heeft het Griekse σπέρμα duidelijk de betekenis van zaad binnen de context van zaaien van zaadgoed. 1Kor 15,42vv past daarin: "... wat gezaaid wordt ...". Ook Johannes 5,18c geeft er blijk van: de Joden verwijten Jezus dat hij God zijn eigen³ vader noemde en zich zo gelijk met God stelde – het punt waar het om gaat.

Delaney stelt in haar boek "Abraham on Trial" dat die zogenoemde preformatieve theorie redelijkerwijs de Joodse visie op de voortplanting is. In dat kader kan Abraham namelijk beslissen zijn zoon als het hem toebehorend 'zaad' te offeren zonder Sara erin te betrekken; Isaäk behoort hem toe op een andere manier dan hij aan Sara toebehoort. Vervolgens gaat de schrijfster binnen dat kader over naar de lijn 'vader-zoon', erfopvolging, continu vaderschap die de belofte in stand houdt, want aan het begin ervan staat de Schepper, de God van Abraham, die hem de belofte van groot nakomelingschap heeft gegeven; Hem wordt Het Vaderschap toegekend. De Joodse visie op voortplanting maakt die geloofsinvulling, godsdienstige betekenis, mogelijk. Zij noemt dit de 'monogenetische' visie waarbij de man "door middel van zijn zaad de leven gevende essentie overbrengt dat het kind definieert" en "De vrouwelijke rol is om het zaad-kind dat in haar geplant is te voeden en te baren"⁴. Naast haar redenering noemt zij ook teksten⁵ in Genesis die daarop aansluiten. Haar benadering "in de richting van antropologie" is bij mijn weten origineel en overtuigend⁶.

Andere teksten in het Oude Testament over het vaderschap van God zijn bijvoorbeeld Deuteronomium 32, 6bc: "Hij is toch uw Vader, Hij heeft u verwekt, Hij heeft u gemaakt en het leven gegeven" en Jezus Sirach 23,4 "Heer, Vader en God van mijn leven". Romeinen 9,4 spreekt van "zoonschap" (niet van "kindschap" zoals de Willibrord). Ook de uitdrukking "met zijn voorvaderen worden verenigd" door de dood zoals voor Jacob vermeld in Genesis 35,39 past in die lijn van 'vader-zoon'. Volgens de Wet moest de eerstgeborene van het mannelijk geslacht aan JHWH worden opgedragen. Kennelijk voert typisch de man de heilslijn verder.

Over deze en andere visies straks meer.

Huidige kennis van de voortplanting

Sinds circa 1875 is het biologische proces bekend: zaadcel+eicel en celdeling. Als meer kennis voorhanden is, ligt anders denken voor de hand, kan zelfs vereist zijn. Omdat het kind van de moeder én de vader komt, zien wij het zonder voorbehoud als een apart, zelfstandig, eigen wezen, waarin iets nieuws kan opbloeien, waarin God zonder meer iets Eigens kan leggen. Reeds eerder werd gesteld dat de leer over het God-zijn van Jezus niet zou worden aangetast als Jezus gewoon als wij van een vader en moeder afkomstig zou zijn⁷. Wij zien het makkelijker dan de Joden als een persoon met eigen ziel en lichaam, in wie -bij Jezus- "heel de volheid heeft willen wonen", zegt Paulus in Kolossenzen 1,19, terwijl de ouden het kind eerder als een verlengstuk van de vader zien. Biologie, wetenschap kan nu geen bezwaar aantekenen.

³ "τον πατέρα 'ιδιον". De Willibrord '95 vertaalt het laatste woordje niet: "eigen". God wordt in het O.T. wel Vader genoemd in algemene zin, van het volk; Jezus claimt het als typisch voor hem en dat mocht natuurlijk niet.

⁴ Carol DELANEY *Abraham on Trial : the Social Legacy of Biblical Myth*. Princeton University Press 1998 p. 18. De inleiding en het hele eerste hoofdstuk zijn ter zake. Kernzinnen staan op pp. 7-8, 18-19, 23 en op 29-34, de paragraaf "Genesis and Gender".

⁵ Op pagina 29 citeert zij de tekstvoorbeelden.

⁶ De vraag /wrevel die Genesis 22 bij Christenen oproept kan in nieuwsgierigheid omslaan als men inziet dat de Jood zijn verhaal van de binding van Isaäk nog steeds vertelt. Zijn goed recht. Als Isaäk, de enige zoon van Abraham, was geofferd, bestond hij niet en kon hij zijn Godvertrouwen niet verkondigen, hetgeen hij nu uniek doet met dat verhaal.

⁷ Joseph RATZINGER *Einführung in das Christentum* Kösel-Verlag München 1968 p. 225 " Die Gottessohnschaft Jesu beruht nach dem kirchlichen Glaube nicht darauf dass Jesus keinen menschlichen Vater hatte; die Lehre vom Gottsein Jesu würde nicht angetastet, wenn Jesus aus einer normalen menschlichen Ehe hervorgegangen wäre."

Nieuwe Schepping

Conclusie uit het bovenstaande

Wij hoeven de natuur niet te forceren, van 'on-natuur' uit te gaan, om het bovennatuurlijke er mee verbonden te zien. Wij kunnen binnen geloof inzien dat de natuurlijke vrucht van eicel+zaadcel vanaf de conceptie doordrenkt is met het bovennatuurlijke, 'van Boven af' is vernieuwd, opgetild. Wij kunnen met een tevreden verstand (h)erkennen dat het bovennatuurlijke werkzaam is in de natuur; we kennen haar nu. Een wonder als kunstgreep is voor ons nu overbodig en ongewenst. Het versluiert een geloofsgegeven, zet Maria en Jezus (en Jozef) onnodig, onjuist en ten onrechte apart, en het vervreemdt ons van het mysterie. Mijn bezwaren tegen een biologisch verstaan van de maagdelijke geboorte zijn dat het later is ingevuld, dat de inhoud op biologisch niveau vastloopt ('het is nu eenmaal een wonder'), alleen van Maria is, en dat de (menselijke) natuur niet wordt gehonoreerd. God sprak en het was er. Heeft het Woord zelf dan een andere uitspraak nodig? Wordt de schepping, de natuur, dan niet onteerd? God heeft geen wonder nodig.

Jezus zij zonder voorbehoud net zo gewoon mens als wij en wij zijn net zo goed mens als hij, met andere woorden onze menselijke natuur is even geschikt als de zijne om met het goddelijke te worden verbonden zoals dat bij hem wezenlijk reeds vanaf zijn begin, de conceptie, al was. (Hij kende niet de toestand van de (erf)zonde, namelijk het gescheiden zijn van natuur en het bovennatuurlijke.) Zo wordt zijn menselijke natuur en de onze maximaal gehonoreerd als grond, startpunt, voor de verbinding met de goddelijke natuur door de eigen-aardige opening naar 'van Boven af'. Eigen-aardig omdat vanuit geloof bezien die mogelijkheid in ieder mens ligt en zij typisch door het doopsel in Hem wordt geëffectueerd. Een mens is als schepsel reeds woord, dat hij wel nog moet (leren) horen, verstaan en (h)erkennen.

Bij het hanteren van het begrip "Nieuwe Schepping" moeten we er op letten dat de bijbelse betekenis is dat bestaande schepping wordt vernieuwd, "... nieuwe aarde". Een verwekking van Jezus door de H.Geest, dus zonder bestaande 'materie', is een 'andere'/'tweede' schepping.

"Het is passend"

Als Jezus de natuurlijke zoon is van Maria en Jozef, krijgt de Nieuwe Schepping in Hem, waar Paulus het graag over heeft, nog meer zin. Dat nieuwe blijkt uit de verrijzenis. Vanuit de incarnatie bezien moest Jezus wel lichamelijk verrijzen, want de Vader accepteert hem, de hele persoon, dus met ziel en lichaam, en verhoogt hem. Als zijn lichaam hetzelfde is als het onze, is Jezus wat dat betreft op geen enkele wijze een uitzondering en hebben we de beste garantie dat wij ook zullen verrijzen net als Hij, als persoon, inclusief - hoe dan ook - lichaam. Dat "is passend", dan klopt het helemaal en hebben we het beste getuigenis van Nieuwe Schepping via Hem. Aangenomen dat we in Christus zijn zoals Paulus aangeeft in 2Kor 5,17⁸.

Als Jezus niet God was, was onze verlossing niet compleet, hadden we niet ons uitzicht op eeuwigheid. Als Jezus niet helemaal echt mens is als wij, is onze verlossing niet echt. Kan Hij dichter bij ons zijn? Dus maagdelijke geboorte liever anders dan biologisch.

Bovendien,

de H.Geest krijgt nu geen moeilijke rol meer toebedeeld, neemt niet meer de plaats van de natuur in maar gebruikt haar. Het Triniteitsgegeven krijgt meer ruimte in dat heilsgebeuren: De Allerhoogste heeft bedoeld voorzien dat zijn Kracht Maria zou overdekken en zo zijn Zoon mens kon worden in de vrucht van haar schoot vanaf de conceptie. Natuur en het bovennatuurlijke, geschapen werkelijkheid en zijn ongeschapen Geest, werden toen uniek en maximaal verbonden, verweven ... - het "onvermengd, ongedeeld, ongescheiden, onveranderd" geeft terecht onze on-macht over het geheim van de Persoon aan⁹, dat alleen ontvangend in geloof kan worden benaderd. Zo wordt het Teken gesteld, wordt duidelijk gemaakt dat God met zijn mensen meetrekt in de God-mens.

⁸ Paulus zou - desgevraagd - inzake voortplanting ook aan de preformatieve theorie denken. Mij lijkt dat men dat als 'schepping' mag zien in zijn ogen. Wij kunnen bij de voortplanting het begrip 'schepping' wat makkelijker hanteren. De noot in de Willibrord '95 bij 2Kor 5,17 geeft een aantal teksten over 'nieuw'.

⁹ Henk SCHOOT *Over Jezus* Lannoo Tielt 2006.

De Geest is de Drijvende Kracht die de Liefde van de Vader de schepping binnenleidt en hier zonder kunstgreep specifiek zichtbaar maakt. Die in het Eerste Verbond door de profeten heeft gesproken maakt die Liefde tastbaar, ervaarbaar als mens, persoon, personans. Vanuit Wie het Woord invlezig werd, werd de Persoon ook weer levend na zijn kruisdood - Heer en Levengevend.

De betekenis van de inhoud en van de plaats van de verhalen

Eerst de vraag: Wat is geloven?

Voor menig niet theologisch onderlegde gelovige zal inzake 'geloof' een onderverdeling ervan in geloofsleer en geloofsbeleving dienstig zijn. Als hij/zij de leer van bijvoorbeeld de maagdelijke geboorte kent, hoeft dat nog niet een beleven ervan te betekenen. Zo wordt er ruimte geboden die nodig is voor het verwerken, het leren kennen van het aangeboden geloofsgegeven. Het antwoord op de vraag "Wat is geloven?" is wezenlijk voor het verstaan van de incarnatieverhalen omdat dat geloofsgegeven zo diepgaand is.

Omdat het een vaak niet onderkend, hardnekkig idee is, zij voorop gesteld dat geloven niet is 'aannemen op gezag' is, hetgeen de in de inleiding genoemde wrevel opwekt en authentiek geloven in de weg staat. Thomas van Aquino, de kerkleeraar, circa 1250, Parijs, zegt: "Als hij (de leraar) alleen gezaghebbende bronnen noemt, dan is de luisteraar er wel zeker van dat het zo is, maar krijgt deze geen echte kennis of inzicht en gaat hij leeg heen"¹⁰. Aannemen op gezag schuift niet alleen verantwoordelijkheid af maar verhindert ook het zelf binnengaan in het geheim. Erkend gezag speelt wel een rol voor de aanzet daartoe omdat het betrouwbaarheid veronderstelt. Maar zelf geloven en moeten, behoren, gaan nooit samen, tenzij Liefde overweldigt.

Geloven zij - kort gezegd - het onderhouden van de heilsrelatie met God.¹¹ Die relatie (referre, 'terugdragen') veronderstelt een 'heen en weer' tussen personen. Waar leg ik die relatie in mijn persoonlijkheid aan - beter: waar laat ik haar aanleggen? Om het 'zuiver van hart' te benaderen is het beeld nuttig dat de psychiater Roberto Assagioli (1888-1974) hanteert¹² binnen het kader van het directe bewustzijn: het 'Zelf' van de persoon als een kern van waaruit het subject zichzelf waarneemt en beoordeelt, psychische functies laat samenwerken en verschillende al of niet lastige persoonlijke eigenschappen bestuurt. In zijn kern is een persoon zichzelf, is hij zoals hij is en kan hij zichzelf sturend evenwicht zoeken. Hij kan bewust zijn emoties hanteren, intuïtie honoreren, denken, creatief zijn enzovoort en storende eigenschappen in toom houden. Als zijn angst zijn kern overheerst, zal ook zijn Godsbeeld daardoor worden gestoord. Dan is het de kunst dat de persoon zich bewust wordt van zich Zelf en zijn angst wil en kan hanteren. Psychosynthese leert hoe.

Het vereist enige oefening om te ontdekken dat zo'n beeld bruikbaar is. Dat idee kan worden uitgebreid met het geloofskader: als ik mijn relatie met God aanleg in mijn 'Zelf', word ik niet gehinderd door mijn storende eigenschappen; ik bedenk dat ik daarin ben zo als ik graag wil zijn en ook goed wil zijn, zoals ik ben bedoeld door mijn Schepper. Dan is mijn Godsbeeld zo zuiver mogelijk, wordt het niet gestoord door mijn lastige eigenschappen of onmacht en tekort; daarin wil ik graag vermoeden hoe mijn directe, on-middellijke, 'ik-Gij&Gij-mij' is, kan zijn, groeit¹³. Want in mijn menselijk, geschapen 'Zelf' wil ik puur zijn en open voor het 'van Boven af', voor Spiritualiteit, voor naar God toe leven.

De inhoud van de verhalen

Slechts in twee verhalen van het Nieuwe Testament is sprake van maagdelijke geboorte, alleen Lucas en Matteüs vertellen het. Maar het geheel overziend komt men tot de conclusie dat zij die gebruiken om

¹⁰ in *Quodlibetale* IV q. 9 a. 3 *Opera Omnia* 25/2, Commissio Leonina-Cerf, Rome-Parijs, 1996, p. 340.

¹¹ In P.GORIS *Boek over Geloof* Gelderlander Vakblad Epe (Ned.) 2008 wordt die vraag uitvoerig doorgenomen aan de hand van de trits Het religieuze-geloof-godsdienst.

¹² R. ASSAGIOLI *Psychosynthese; een veelzijdige benadering van heel de mens* Servire Katwijk a. Zee 1982.

¹³ A.w. (noot 11) p. 59. Op p. 67 wordt de aanknoping bij psychosynthese m.b.v. een figuur verduidelijkt.

incarnatie te verkondigen, hetgeen Johannes later met zijn proloog doet. Letterlijk¹⁴: "De wording van Jezus Christus geschiedde als volgt", zegt Matteüs 1,18 en in de tekst gaat het over Jozef, niet over Maria. Het is de blijde boodschap van Jezus, de Christus, de Messias, niet van Jezus, zoon van een timmerman. Matteüs schrijft binnen het Joodse geloofskader van de Messiasverwachting ("opdat in vervulling zou gaan") en stelt direct: Jezus, De Christus, beloofd. Zijn geslachtslijst toont via drie perioden van 2 x 7 generaties de Joodse heilslading¹⁵: een opgaande lijn vanaf Abraham naar David, dan een neergaande vanaf David tot en met de ballingschap en een opgaande vanaf de ballingschap naar Jezus Christus, in wie het Rijk wél blijvend is. De lijst heeft Abraham als kenfiguur, de eerste man van geloof in de belofte, die via Maria als vijfde speciale vrouw wordt vervuld: het gaat om 'van Boven af', het woord dat Jezus gebruikte in zijn gesprek met Nikodemus. De 'scène' van de aankondiging is die van Jesaja en koning Achaz in het Oude Testament: "Luister, huis van David! Zie, de vrouw is zwanger en zal baren" in het Hebreeuws (Js 7,14). Jozef verneemt 'van Boven af' in een droom, typisch voor het Eerste Verbond en Matteüs.

In Lucas 1,32 spreekt de engel tot Maria over "zoon van de Allerhoogste", ook 'van Boven af'. Lucas schrijft niet zo typisch joods als Matteüs, komt wellicht uit een ander milieu, kijkt anders. Hij schrijft na "alles van voren af aan te hebben nagegaan", heeft deels andere bronnen dan Matteüs en geeft een 'menselijke' geslachtslijst die op uitkomt op Adam, zoon van God, als kenfiguur. Hij kijkt dus breder dan Matteüs, kent (in de Handelingen) het visioen zoals Matteüs de droom. In Lucas 3,23 schrijft hij niet "Jezus Christus was..." maar wat vrij vertaald: "Die Jezus was op menselijk niveau bezien de zoon van Jozef ..." ¹⁶, terwijl hij het woord 'Christus' wel gebruikt bijvoorbeeld in zijn incarnatieverhaal (Lucas 2,11) en bij de Doper in Lucas 3,15; dus hij nuanceert/*onderscheidt* Jezus - Christus, hetgeen niet aan de orde is bij Matteüs, die 'Jezus Christus' in een adem noemt. (Gaat de twee-naturenleer daar ook niet over?) Zijn scène van de aankondiging is – logisch met het Grieks als gereedschap – die van de Septuagint: "Zie de maagd zal ontvangen en zal baren". Maria verneemt 'van Boven af' via de klassieke bode. De band met het Eerste Verbond ligt ook duidelijk in het Magnificat, in de lofzang van Zacharias, in de aankondiging aan de herders "In het huis van David ..." en de toepassing van de Wet bij de opdracht in de tempel.

Qua gebeurtenis van de aankondiging lopen beide verhalen niet gelijk maar qua inhoud stellen beide dat Jezus 'van Boven af' is en de in het Eerste Verbond beloofde Redder is uit het huis van David, die volgens de belofte van Natan toch niet uit Zijn gunst gestoten blijkt te zijn (1Samuël 7,15). Niet geschiedenis maar betekenis is primair.

De plaats van de verhalen

De cruciale vraag is hoe die incarnatieverhalen op die plek in die twee goednieuwsboodschappen terecht zijn gekomen, hetgeen ook -maar anders- voor Johannes geldt. Eenvoudige bijbelkunde leert al dat de drie genoemde evangelisten hun verhalen en proclamatie vòòr de oorspronkelijk mondelinge verkondiging plaatsten; de vier evangeliën beginnen eigenlijk met de Doop in de Jordaan - zo Marcus - maar Matteüs en Lucas hebben één à twee generaties na de dood van Jezus een 'vooraf' toegevoegd. In die twee verhalen speelt Maria een hoofdrol. Hoe komt zij daaraan?

Voorop zij gesteld dat het beeld van een vrouw als staande voor het volk niet onbijbels is. Dat past in het verhaal over koning Achaz die zich in een hopeloze situatie bevond bij de belegering van Jeruzalem in 701. Jesaja moet van JHWH naar hem toegaan en spreekt dan na enig geharrewar die woorden over de (jonge, huwbare) vrouw als teken van hoop. De vraag is wat/wie zij, die vrouw, voor moet stellen

¹⁴ De Willibrord 1995 is standaard maar af en toe gebruik ik de letterlijke tekst van het Grieks; soms Latijn.

¹⁵ A.w. (noot 11) "Getallensymboliek", getal 3 en getal 2x7, p. 309. Zie ook noot 52.

¹⁶ Als Lc 3,23 wordt vertaald met: "Deze Jezus ... was *naar men aannam* de zoon van Jozef ..." (Willibrord '95) met het idee dat Lucas dacht dat het eigenlijk niet echt was, rijst de vraag waarom Lucas dan zo'n lijst ophangt. Hij bedoelt dus 'echt'. Dat kan, want het Griekse "ενομιζετο" bevat 'νομος', 'wet', menselijke gewoonte/maat. Daarom de optie: "... op menselijk niveau bezien ...". Dat is aannemelijk want dat Griekse woord wordt alleen daar in de Willibrord vertaald met "naar men aannam"; dus is er mijns inziens sprake van invloed van de idee van de maagdelijke geboorte op de vertaling.

("maagd" staat er niet). Een reële mogelijkheid is dat daarmee het Godsvolk wordt bedoeld, zoiets als bij 'stedenmaagd' of 'Marianne' van Frankrijk of Vrouwe Fortuna.

Zo spreekt het Oude Testament van de "dochter Sion", "jonkvrouw Israël". De "Vrouwe" vlucht uit Jeruzalem, zegt de Apocalyps toen de Christenen wegvluchtten voor de oorlog van 66 - 70. De tweede brief van Johannes noemt de gemeente waaraan de brief wordt gericht "de uitverkoren Vrouwe". Die woorden van Jesaja 7, 14 kunnen dus heel goed betekenen dat onder de 'Godsmensen' in het huis van David die hoop op een goede afloop aanwezig was, desnoods nog verborgen. Dit is een redelijke verklaring voor die situatie waarin de aarzelende Achaz verkeerde. Die vrouw is dus niet zwanger van een man maar van hoop, van 'van Boven', van de Heilige, van 'God-echt-met-ons'¹⁷. (Vertaalt de Septuagint - na de ballingschap - "zal zwanger worden" i.p.v. "is zwanger" omdat die hoop vòòr de ballingschap geen werkelijkheid was geworden en "Als gij niet gelooft, houdt gij geen stand"(v9) met "Als ge niet gelooft, begrijpt ge het niet" om dat trauma te verwerken? Een vrouw die (nog) niet zwanger is, is maagd; het woord dat de Septuagint gebruikt. Zie ook bladzijde 11.)

De eerste Christenen kunnen daarin hun situatie herkend hebben en daarom dat vers hebben aangehaald: hoe de geloofsbeleving van de Joden was onder de Romeinse bezetting, Herodes, de tempelariëstocratie, en gezien de spitsvondige toepassing van de Wet(sregels), waarvan Matteüs 23 getuigt, en het "vijandschap" van Paulus als hij in Efeziërs 2,15 niet de Wet van de Barmhartigheid, van Het Verbond, maar "de wet van de geboden in allerlei regels"¹⁸ bedoelt - duidelijk is dat "het volk in gespannen verwachting leefde ..." (Lc 3,15) en een paar Joden worden gekwalificeerd als 'gerechten', die uitzagen naar het beloofde heil dat nu onder hen gekomen is. Simeon was een rechtvaardige en vrome man; hij "verwachtte de vertroosting van Israël" (Lucas 2, 25). Jozef van Arimathea "leefde in de verwachting van het Koninkrijk Gods" (Marcus 15,43). Ook Nicodemus niet vergeten. Gerechten ervoeren de verwerkelijking van hun hoop op echt leven met God in de door de Geest ontvankelijk gemaakte gemeenschap waarin door Gods Adem zijn Woord, zijn Expressie tot leven komt, Zich manifesteert.

Voor zo'n rol van Maria als 'Vrouwe' ¹⁹ was de eerste aanleiding natuurlijk dat zij de moeder van Jezus was maar zij had die rol niet gekregen als zij dat niet had waar gemaakt²⁰, tot onder het kruis toe. Die rol wordt bevestigd door haar aanwezigheid bij Pinksteren. Omdat zij "alles in haar hart bewaarde" is zij de eerste der gelovigen. Dat alles heeft de jonge Kerk (h)erkend en is de basis voor haar 'Dochter Sion' zijn. Strikt genomen zou men kunnen stellen dat alleen de vrucht van haar schoot wordt 'be-Geest'. Maar de tekst zegt dat de Heilige Geest op Maria komt, persoonlijk. Bovendien, de verwevenheid van moeder-kind, die symbiose, is dermate dat een onderscheid tussen beiden in die fase van het leven nogal verstandelijk overkomt.

De jonge Kerk leerde de Geest pas kennen na de verrijzenis en heeft dat beleden met het Pinksterfeest. Het God-zijn van Jezus heeft zij niet gebracht met woorden als 'Zoon van de Vader' maar met het "uit de H.Geest" van de aankondigingverhalen, die zij ervoer als werkzaam in de gemeenschap en dus ook in iedere volgeling van Jezus persoonlijk. Dat persoonlijk geldt natuurlijk typisch en direct voor Maria. In haar blijkt de Geest van JHWH, van het Eerste Verbond, concreet en nieuw vruchtbaar te zijn geworden want de vrucht was/is zelfs van Goddelijk niveau; de God van de hemelen uit Zich via de Geest. Maria wordt boegbeeld van de Kerk en van iedere gelovige; in haar (bijbelse) maagdelijkheid (h)erkende de jonge Kerk dat 'van Boven af' in de individuele gelovige en in de Kerk zelf werkzaam was. Dat is de plek van de maagdelijkheid waar de Geest en alleen de Geest bezig was en nog steeds is, onmiddellijk. Haar theotokos, Goddragend zijn, staat voor wat aan de gelovige gebeurt, voor wat in ons groeit, in ons puur zijn, zoals we bedoeld zijn. Dan komt het Joodse gegeven "JHWH", Die (er) altijd is,

¹⁷ "-echt" omdat daarmee de Hebreeuwse versterking 'ma' in "Emmanuel" tot haar recht komt.

¹⁸ "das Gesetz der in Einzelsatzungen bestehende Gebote" Walter Bauer *Wörterbuch zum N.T.* kolom 399.

¹⁹ *Het Pastoraal Bijbels Woordenboek* J.J. Romen & Zn Roermond 1968 voert in kolom 567 als titel van Maria "Dochter van Sion" aan als O.T.-ische verpersoonlijking van het volk van God. (Liever zonder 'van'.)

²⁰ Lc 11, 27 een beetje vrij: 'Nog meer omdat zij het woord van God hoort en bewaart'; door wier ziel een zwaard is gegaan. Zo ook Mt 12,46vv. Romano Guardini zegt dat al in 1958 in zijn "De Heer" p.24, 5^e druk.

Emmanuel, God-echt-met-ons, heel kortbij, wordt het reëel, een direct 'ik-Gij&Gij-mij' zonder kunstgreep. Er is 'slechts' het "Zie, de dienaar/dienstknecht van de Heer" voor nodig. Incarnatie in ruimere zin komt ons "rakelings nabij", directe Verbinding, de "geboorte van God in de ziel" naar Meister Eckhart.

De exegese is denkbaar dat Matteüs tegen alle gerechte Joden (zoals Jozef ²¹, die geen ophef zoekt) zegt dat zij niet bang hoeven te zijn de bruid van het Nieuwe Verbond (Maria) te accepteren omdat wat in haar gebeurd is van de H.Geest is en de nieuwe groep, de jonge Kerk, dat ook ervaart. Bij Lucas ligt zo iets minder duidelijk maar wat Maria²² zegt tegen de engel kan bedoelen dat haar toekomstige man, nog in het Eerste Verbond, daartoe niet bij machte is. De Geest wel. De mannelijke erfgoedlijn van het Eerste Verbond waar Delaney op doelt wordt beëindigd, voltooid. God herbegint Zelf, nieuw. En bedient Zich van de natuur, Zijn schepping.

De Katechismus

Anders dan de Katechismus van de Katholiek Kerk anno 1995 (Nederlandse vertaling) stel ik dat Jezus 'gewoon' de zoon van Maria is, hetgeen ons meer biedt dan een wonder zoals boven uiteengezet. Ik verantwoord dat. Wij kunnen/moeten nu anders denken. Vruchtbaarder.

1 Niet de formule "ontvangen van de H.Geest, geboren uit de maagd Maria" maar -letterlijk- "is invlezig geworden vanuit/vanaf ("de") de H.Geest, geboren uit ("ex") de maagd Maria" is in de 4^e eeuw vastgelegd. De eerste formule is van de twaalf artikelen van het geloof die pas uit de 6^e eeuw bekend is (Frankrijk)²³; zij insinueert de onnatuurlijke 'conceptie' die het credo van Nicea/ Constantinopel (381) niet expliciet formuleert. Dit credo noemt bovendien de hele 'beweging': "...is uit de hemel neergedaald. En hij heeft het vlees aangenomen vanuit/vanaf de H.Geest ... en is mens geworden". Die belijdenis was nodig tegen ketterijen die moeite hadden met het mens-zijn van Jezus. Verwonderlijk is dat niet als we ons bedenken dat - zoals boven gezegd - de Joden dachten dat de mens van de vader kwam. Maar ook de formulering in de Katechismus roept een vraag op. Artikel 496 zegt: "Jezus is ontvangen van de H.Geest zonder mannelijk zaad", en verwijst naar een uitspraak van het concilie van Lateranen in 649. Die concilietekst zet Latijn en Grieks naast elkaar; Denzinger²⁴ 503 geeft alleen de Latijnse tekst maar vermeldt extra het cruciale Griekse woord: "ασπορος" = "onbezaaid/ongezaaid", een landbouwterm, er heeft dus 'geen inzaaiing' plaats gevonden zoals van een (complete) graankorrel in de aarde - het Joodse denken. In die tekst staat niets van 'mannelijk'²⁵. Als in dat artikel 496 nu toch "mannelijk" wordt gehanteerd, is dat dan geen 'hineininterpretieren' van onze moderne biologische kennis over de mannelijke zaadcel en de vrouwelijke eicel in de vroegere denkwijze, dat 'bevruchting' niet kent? Het is wel verleidelijk en binnen het kader van maagdelijke geboorte als denkgereedschap wel begrijpelijk, maar is het redelijk en correct? De Latijnse tekst van het concilie geeft daartoe wel aanleiding door een zelfstandig naamwoord te gebruiken in plaats van het bijwoord te laten staan: absque *semine* concipisse = zonder *zaad* [te hebben ontvangen] op de plaats van *ασπορος* [συλλαβουραν] = *onbezaaid* [ontvangen hebbend], maar zo wordt nieuwe kennis ingevoerd in een kader dat die kennis niet heeft, worden nieuwe, vreemde begrippen ingebracht in een bestaand kader. Dat mannelijk - vrouwelijk hebben de vaders niet verkondigd, want voor hen bestond 'eicel' niet.

De Katechismus gaat uit van een onnatuurlijkheid, 'conceptie' zonder sperma. Maar als men zich op een wonder wil beroepen, moet nu gezien onze kennis ook de mogelijkheid van een ontstaan zonder eicel meedoen omdat dan de natuur nu eenmaal wordt gepasseerd en de Joden zo dachten. Bij hen was

²¹ " hij was een rechtvaardige" vertaalt de Willibrord maar dat woord dekt 'gerechte' onvoldoende. Zie a.w. (noot 11) p. 313.

²² Die tekst komt straks nog ter sprake. Ik vermeld in de alinea erboven het woord "dienstmaagd", omdat dat 'maagd' misverstand oproept. Δουλη heeft niets met 'maagd'. 'Dienstmeid' is ook al zo wat.

²³ Dr. Otto de JONG. *Geschiedenis der kerk* Callenbach 1980; p. 35.

²⁴ DENZINGER-SCHÖNMETZER *Enchiridion Symbalorum* Herder editio 36, tekst 503.

²⁵ Voor mij de clou: het beroep op die tekst is ongeldig en dus werd de visie op de voortplanting ter zake.

immers de vrouwschoot leeg. Is eicel-loosheid voor ons nu acceptabel?

Het argument dat Jezus wel maagdelijk en Maria onbevlekt ontvangen moet zijn omdat hij anders met de erfzonde was belast gaat niet meer op. Dat het verwekken van nieuw leven gebeurt door de nu eenmaal onvolmaakte en tekortschietende mens binnen de onvolmaakte schepping en samenleving en het nieuwe leven daarmee is belast, is onvermijdbaar. Binnen het denken van het 'zaaizaad' van de man paste dat argument, was het wel nuttig, maar gezien de boven bedoelde eigenheid van het nieuwe leven is die noodzaak niet meer aanwezig. Als de H.Geest inwezig, het Woord invlezig is vanaf het moment van de conceptie, is Jezus dan belast met de erfzonde? Overigens, als men denkt over de erfzonde bij Jezus, impliceert dat dan niet al dat hij eerst mens was? Anders kon dat toch niet? God is mens geworden en niet: een mens is god geworden.

Eigenlijk staat het me tegen om zo over Maria te praten maar voor de zekerheid: de leer over de erfzonde was in 1854 compleet met het dogma Maria Onbevlekt Ontvangen -waar ik niets aan afdoe- dus voordat het duidelijk was hoe de voortplanting plaats vindt. Ik hoop dat de opportunist zich nu inhoudt en niet zegt dat wij nu net zo goed kunnen stellen dat de eicel van Maria onbevlekt was, vrij was van de erfzonde.

Dat Maria, ook volgens Denzinger 503, "Het Woord onbedorven heeft voortgebracht" is nu helemaal geen punt meer; zelfs een kind van 'slechte' ouders een goed mens kan zijn/worden. En, haar menselijke natuur hoeft Zijn goddelijke natuur niet in de weg te staan. Bovendien denken we nu anders over seksualiteit dan toen. (Zie ook "In partu als misverstand" blz.13.)

In de oudheid bestond de 'homunculus'-theorie volgens welke het mannelijk 'kiem'zaad²⁶ één of meer(?) 'miniatuurmensjes' bevat die worden 'uitgebroed' in de baarmoeder van de vrouw en er was de 'tweekiementheorie' volgens welke zowel de vader als de moeder nagenoeg dezelfde bijdrage leveren aan de voortplanting in de vorm van het geven van kiemzaden, maar in ieder geval 'versmolten' die niet op de manier die wij nu kennen. Aristoteles was al bekend met beide theorieën en huldigt geen van beide. Volgens Aristoteles is het mannelijk kiemzaad drager van het 'vormgevend' beginsel en levert de moeder de 'materie' voor de foetus. Daarbij spelen de hemellichamen ook een beslissende rol en in het geval van menselijke voortplanting komt het uiteindelijke vormgevend beginsel, dat wil zeggen de ziel, "van buitenaf" in het mannelijk kiemzaad. Wat hij concreet voor ogen had is niet duidelijk. De rol die hij aan de kosmos toedenkt en 'het van buiten af' komen van de ziel wijzen wel naar "Het Religieuze"²⁷; zo iets gebeurt niet zomaar. De Romeinse Galenus, circa 175 na Christus, houdt toch weer vast aan de 'tweekiementheorie'. Hij was medicus maar op filosofie en astrologie gericht en ook dat idee werd niet door kennis, wetenschap bevestigd; er was geen degelijke grond voor²⁸. Welke opvatting de concilievaders hanteerden staat niet vast maar gezien het woord "onbezaaid" (zonder een onderscheidend "mannelijk") dat wél past bij de Joodse/bijbelse denkwereld, ligt de homunculustheorie het meest voor de hand. Dat komt ook overeen met wat kerkvaders dachten. En dan nog, moest Jezus niet een meisje zijn als zij normalerwijs de tweekiementheorie hanteerde? De mankiem ontbrak immers. ²⁹ Tenzij men ook hier de natuur passeert met behulp van een wonder.

²⁶ Ter onderscheiding van ons 'sperma'.

²⁷ Zie a.w. (noot 11) pp 10 - 22.

²⁸ Een kort overzicht van antieke voortplantingstheorieën staat in: J. WILBERDING "Embryology". The Oxford Encyclopedia of Ancient Greece and Rome, Utrecht University Library. Geraadpleegd op 24 januari 2011. Mij lijkt dat Aristoteles wat makkelijk bij de groep wordt ingedeeld die de preformatieve opvatting, de homunculustheorie, aanhangt.

²⁹ Op de site "BRYN MAWR *Classical Review* 2009.04.1" vat P. van der Horst samen wat Bernard POUDERON stelt: "The next contribution, by Bernard Pouderon, is about Aristotle's influence on the embryological theories of the early Church Fathers (Justin, Theophilus, Athenagoras, Tertullian, Clement of Alexandria, etc.). He demonstrates that a single-seed theory (Aristotle) much better fitted in with the christological and mariological interests of these Fathers than a double-seed theory (Hippocrates, Galen) which assumed an active role and important contribution of women in the embryogenesis. He also shows the consequences of the Aristotelian and other influences for the patristic views on abortion and resurrection. It is strange that twice Pouderon says that the biblical Paradise story figures in the book of Exodus." Op 24 januari 2011 geraadpleegd.

Principe is dat men onze kennis over de voortplanting niet mag invoeren in een denken dat die kennis niet heeft. Bovendien wordt door het niet honoreren van de nieuwe visie een vruchtbaardere kijk op spiritualiteit geblokkeerd. Daar is het mij tenslotte om te doen.

2 Artikel 498 uit de Katechismus zegt: "Het stilzwijgen van het evangelie van Marcus en van de brieven van het Nieuwe Testament over Jezus' maagdelijke ontvangenis, heeft soms mensen in verlegenheid gebracht. Men heeft zich soms ook afgevraagd of het hier geen legendes of theologische constructies zonder historische pretenties betrof. Hierop dient het antwoord te zijn: het geloof in de maagdelijke ontvangenis van Jezus is bij niet-gelovigen, joden en heidenen, op fel verzet, spot of onbegrip gestuit¹: het werd niet gemotiveerd door de heidense mythologie of door de een of andere aanpassing aan de ideeën van de tijd."

Bij 1) wordt verwezen naar Justinus en Origines, die 100 jaar na dato, in de tweede helft van de 2^e eeuw leefden, evenals Celsus (tegen wie Origines zich richt), toen de evangeliën allang waren opgeschreven: Marcus circa 65, Matteüs circa 80 en Lucas circa 90.

Zou 25 jaar na Marcus de lucht geklaard zijn of Matteüs zo moedig zijn geweest? Paulus schreef zijn brieven tussen 50 en 65. Zou uitgerekend hij zijn mond houden tegenover Joden en heidenen? Ligt het voor de hand dat ketteren in de tweede helft van de 2^e eeuw konden beïnvloeden wat 100 jaar en meer daarvoor was opgeschreven? Huidig inzicht over het ontstaan van het Nieuwe Testament strookt niet met die gedachten.

Als het artikel op de gnosis doelt - er zullen toen best ideeën hebben rondgewaard (pas in 1 Timoteüs 6,20 -ca. 90- komt "zogenaamde gnosis" ter sprake) maar gnostische groepen ontstonden (in het Jordaangebied) pas na begin 2^e eeuw. Basilides doceerde in Alexandrië in 135. Irenaeüs repliceerde ca. 175 met zijn "adversus haereses". Ook 100 jaar na dato.

3 Inzake woordgebruik er is nog een punt dat aandacht verdient. In de boven bedoelde tekst in de Katechismus staat dat "Jezus is ontvangen"; in de tekst van dat concilie wordt evenwel gesproken van "Hij", "God", "Woord," dat is ontvangen, en niet van "Jezus". Weliswaar is Jezus niet zonder Christus maar in alle geloofsuitspraken daaromtrent in Denzinger, een erkend handboek, staat "de Heer", "het Woord", "Jezus Christus" of "Christus" en dergelijke en niet alleen "Jezus". Ik vind het toch wel belangrijk daar op te letten want we hebben het over het geheimvolle, onzeglijke. Is alleen "Jezus" dan ook niet een interpretatie die verder gaat dan wat de concilievaders toen zeiden? "Jezus" doet te gauw denken aan alleen de menselijke natuur van Hem, ook al is er maar één persoon namelijk de goddelijke Persoon. (Eigenlijk indrukwekkend dat we dat kunnen zeggen.)

De basis is mager

Bronnen

In slechts twee verhalen wordt de maagdelijke geboorte genoemd. Andere geloofsgegevens komen in de nieuwtestamentische teksten vaker voor. En als men de manier van verkondigen met behulp van verhalen in het oog houdt, is het relaas van gebeurtenissen minder belangrijk dan de inhoud van de verkondiging. Wie volhoudt dat Jezus echt over het water liep, vergeet dat dat een verhaal of uitdrukking is in het Oosten³⁰ over iemand die tot iets heel ongewoons in staat is. Belangrijker dan dat de herders na de oproep van de engelen het kind vonden is dat zij het in een kribbe vonden: het hemelse in een voerbak, kortbij. De plechtigheid van Zacharias c.s. in de tempel versus het intens stille van een gezin in een stal. De magiërs uit het Oosten moesten niet in het grote aloude Jeruzalem zijn maar in een gat, dat volstrekt *niet* het minste bleek te zijn. Bij de incarnatieverhalen gaat het om 'De Beloofde' en 'van Boven af'. Het 'hoe?' is secundair. Als wij dit nu beter kunnen invullen, de bronnen beter kunnen hanteren, waarom niet?

³⁰ Robert ORNSTEIN *Het menselijk bewustzijn* Lemniscaat Rotterdam 1974 vertelt zo'n verhaal: "De man die over het water liep".

Het evangelie van Lucas is niet consequent.

De tekst van de aankondiging is niet helder³¹. Het antwoord van Maria klinkt onlogisch: "Hoe zal *dat* zijn, omdat ik geen man beken?". Ze was met Jozef verloofd, zou trouwen en dan hopelijk in verwachting komen maar ze stelt dat hetgeen de engel zegt niet kan omdat ze (nog) niet getrouwd is, terwijl de engel zegt dat zij zwanger *zal* worden. Normaal zou Maria toch gauw tegen Jozef gaan zeggen dat er iets groots te gebeuren staat met hen. En ... dat kan niet! Want wat de engel zei was zo groots en bovenmenselijk, "Zoon van de Allerhoogste", dat een gewoon mens, Jozef, dat niet in zich kan hebben. Zulke "machtige dingen" heeft hij niet. Maria antwoordt ook duidelijk: "Hoe zal *dát* zijn", dat wat je nu allemaal zegt, "omdat ik (zo'n) man niet (be)ken". Ik zeg "(zo'n)" om contact te leggen met het "*dát*"³² in het Grieks, dat duidelijk verwijst naar wat de engel me daar eventjes zegt. Zo bezien is haar antwoord logisch. Het antwoord van de engel daarop is ook op het 'van Boven af'-niveau: De Kracht van de Allerhoogste (zelf) zorgt ervoor; Jozef is 'aarde'.

In het verhaal over het terugvinden van Jezus in de tempel begrepen Maria en Jozef het antwoord van Jezus niet. Mij lijkt dat als iemand het had kunnen weten waren zij het. Ook als men dit verhaal en dat van de aankondiging als aparte tradities beschouwt, blijft de vraag welke van de twee dan waar is (als dat al een punt zou zijn, gezien de verhalenverkundiging.)

Zoals al eerder gezegd, in Lucas 3,23 schrijft hij niet "Jezus Christus was..." maar wat vrij vertaald: "Die Jezus was op menselijk niveau bezien de zoon van Jozef ...", terwijl hij wel het woord 'Christus' gebruikt bijvoorbeeld in zijn incarnatieverhaal (Lucas 2,11) en bij de Doper in Lucas 3,15; dus hij nuanceert/*onderscheidt* Jezus - Christus, hetgeen niet aan de orde is bij Matteüs. Had Lucas daar een reden voor? Zijn geslachtslijst noemt Maria niet.

De uitleg van Johannes 1, 13

Op bladzijde 27v in "Maria" vermeldt Jan Hendriks de uitleg van een oude tekstvariant die origineel zou zijn en in de strijd tegen het docetisme zou zijn gewijzigd³³. De tekst zou moeten zijn niet "Zij zijn uit God geboren ..." maar "Hij (=Jezus) is uit God geboren" en duidt dan op de maagdelijke geboorte. De geboorte van Jezus zou zonder bloedverlies plaats hebben gevonden, want "niet uit 'bloeden' ... geboren". Ik vind dat te ver gezocht. Wanneer we αἱματιῶν verstaan als bloed van offerstieren vanaf de sluiting van het Verbond / man en vrouw van Joodsen bloede als afstamming³⁴, σαρκοῦ als van een profaan huwelijk en ἀνδρός als van een man alleen, krijgen we de uitleg dat het er niet toe doet of men van Joodse afkomst is, van heidense, een onbedoeld gevolg of zelfs van wat een enkeling wil, bv. verkrachting; het vermogen om uit God geboren te worden is er voor iedereen, voor al degenen die hem (Jezus/Het Licht) opnemen. Deze verklaring past in de context, die geen geconstrueerde aanwijzing voor maagdelijke geboorte toelaat. Ook de letterkundige opbouw van de proloog die Barrett geeft plaatst vss 12 en 13 in het ene centrumblokje. Beide in het meervoud³⁵.

Het Rijk van David

Het is jammer als het Rijk van David door de maagdelijke geboorte eigenlijk pro forma eindigt. De afstammeling van David heeft geen inbreng. De lijn van Delaney wordt gestopt uit nood vanwege het 'van Boven af'. Wij kunnen die lijn wél als voltooid zien omdat het sperma van Jozef schepping

³¹ J. HENDRIKS neemt in *Maria* Van Gorcum 2008 op pp. 23 vv een paar punten door. Benedictus XVI weet in zijn "Jezus van Nazaret", 'de kinderjaren' ook geen oplossing; pag. 40-41.

³² Het τοῦτο in 1,34 is sterker demonstratief dan τὸ.

³³ Dit n.a.v. de voetnoot in de Willibrord '75, die in de Willibrord '95 niet meer wordt genoemd.

³⁴ Zie *Bijbels Woordenboek* J.J. Romen & zonen Roermond onder 'bloed' en 'vlees' en *Theologisches Handwörterbuch zum A.T.* kol. 450. Beide bezien 'bloed' typisch als leven in geloof. 'Vlees' als menselijk leven ligt daarnaast.

Wat J. WILBERDING in "*Embryology*" (noot 28) zegt inzake 'discussions of spermatology' sluit hierop aan: "Eventually the haematogenous model, which derives seed from the concoction of blood, became dominant; Diogenes of Apollonia, Empedocles, Aristotle, and most subsequent thinkers believed in this model.

³⁵ C.K. BARRETT in *The Gospel According to St. John* 2nd ed. Philadelphia: Westminster Press, 1978.

bewerkstelligt die door de H.Geest tot Nieuwe Schepping wordt gemaakt. Is er een hoopvollere gedachte dan dat natuur naar Boven wordt geheven? Is er vanuit de Voorzienigheid een mooiere afronding van de Oudtestamentische belofte denkbaar?

Mythen, heilige verhalen, ³⁶

over maagdelijke, buitennatuurlijke geboorte en dergelijke inzake levensbeschouwing, belangrijke personen en vermaarde helden waren niet alleen in het Midden-Oosten in zwang en het is niet vreemd dat de verkondigers die hanteerden als overdrachtsgereedschap voor de verkondiging. Dat in Alexandrië ca. 200 v.C. de Septuagint 'צלמה' met 'παρθενος' vertaalt kan mede zo'n achtergrond hebben. De vertalers wisten vast het verschil tussen 'בתולה' en 'צלמה' - maagd en (huwbare) vrouw – en wellicht wilden zij zo de verwachting van toen doorschuiven naar na de ballingschap, hun tijd. De ballingschap correspondeerde niet met die hoop.³⁷ De nieuwe vertaling dat God in den beginne hemel en aarde scheidde³⁸ betekent dat de bijbel zich aansluit bij mythen van andere volken³⁹ die de principiële eenheid van hemel en aarde aangeven. Het verhaal van Jozef en de vrouw van Potifar⁴⁰, het hele verhaal van Jozef, ligt in Egyptisch erfgoed, net als het verklaren van dromen. Zij geven aan hoe het recht tot haar recht komt. Dat de staf van Aäron in een slang veranderde toen hij haar neerwierp en de slangen van de magiërs opvrat heeft een laag waarschijnlijkheidsgehalte maar geeft wel de grote zeggingskracht weer van Gods levendragend woord, de Bodestaf. Met andere woorden bestaand materiaal werd door de Joden en Christenen gebruikt om de inhoud van hun geloof aan te geven, de aanknopng met Boven. Degene die anders dan een vermaarde held begon in een kribbe -volgens het verhaal- en sneefde aan een kruis was dus de jonge kerk een mythe, een heilig verhaal, waard. Hij had iets dat alleen zo kon worden verteld.

De Kerk heeft gelukkig, noodgedwongen, vastgehouden aan biologische maagdelijke geboorte. Nu kan het worden voltooid. Er kan iets nieuws beginnen, het is er al. Een tweede tij voor volheid.

Marialogie

In "Maria" geeft Hendriks een ruime inleiding tot de katholieke leer over de moeder van de verlosser. Het lijkt of dit artikel er tegen in gaat. Ik dacht van niet maar het verzet zich wel tegen "die weit ausholenden, nicht selten über das Ziel hinausschieszenden Theologien und Spekulationen"⁴¹. Haar definitieve rol in de verlossing (de vijfde vrouw in de geslachtslijst van Mt) en haar betekenis voor de Kerk (zie boven) veranderen niet, komen eerder dichterbij, omdat zij als wij gewoon mens en moeder is en aan het goddelijk Leven in haar niet wordt getornd. Is er een beter aanknopingspunt?

Niet de juiste woorden

Inzake de maagdelijkheid van Maria gebruikt de kerk niet de goede woorden. "De fysieke integriteit wordt als wezenlijk ..." (p.48), "De fysieke integriteit van Maria die in de maagdelijke geboorte niet geschonden is ... " (p.53), "Inviolata, integra et casta es Maria" (p.56) en het responsorium "Post partum inviolata permansisti" geven te denken. Welke gehuwde heeft zijn vrouw geschonden, haar van haar eigenheid beroofd of vuil gemaakt? Ik zie niet dat 16^e-eeuwse teksten zelfs met onze kennis van evolutie (zondeval) en biologie (maagdelijke geboorte) nog spiritualiteit dienen. Een vergelijk ontbreekt. Fysieke integriteit is niet

³⁶ De foto in *Mythen van de mensheid* A. ELIOT blz. 30 v geeft een indruk over het vertellen van verhalen.

³⁷ Leo Moch wees me erop dat צלמה drie keer voorkomt in de Tenach: Gn 24,43, Ex 2,8 en Jes 7,14 en de eerste twee duidelijk betrekking hebben op 'maagd'. Dan verbaast de LXX niet, het kwam op zijn minst goed uit. Voor Lc was het een goed inhaakpunt om die verwachting van toen als definitief ingevuld te verkondigen.

³⁸ Ellen J. van WOLDE inaugurale rede Radboud Universiteit 2009. Er zijn genoeg bijbelteksten die wel het woord 'scheppen' gebruiken.

³⁹ Walter BEYERLIN *Godsdiensthistorisch tekstboek rond Het Oude Testament* KBS Boxtel 1976, blz. 67: in de Sumerische hymne op de hak staat "Enlil haastte zich de hemel van de aarde te scheiden". Het boek geeft veel parallelteksten betreffende het O.T.

⁴⁰ A. S. YAHUDA zegt in *Accuracy of the Bible* 1935 (e-book) p. 220, noot 18, dat het Egyptische verhaal van de twee broers, waarvan Jozef en de vrouw van Potifar een variant is, al uit de 18^e/19^e eeuw v.C. dateert.

⁴¹ *Sacramentum mundi* III kolom 341 Herder Freiburg-Basel-Wien 1969

aan de orde. Welk huwelijk kent schending van vrouwelijke integriteit bij geslachtsgemeenschap, bij zwangerschap of bij het baren? Dan is ze 'helemaal' vrouw, de trots van haar man. Wat hij voor haar is, moet zij zeggen.

Het mysterie blijft staan

Het lijkt erop dat de hoofdstukken van "Maria" die over de maagdelijkheid gaan (pagina's 23vv en 46vv) door de visie van dit artikel als waardeloos worden geïnclassificeerd. Nee, zij geven in ieder geval aan dat die hang naar puurheid al heel oud is, gewoon bij de mens hoort. De maagdelijke geboorte heeft velen aan het denken gezet. Die symbiose moeder - kind (die een man zelf later slechts nog kan vermoeden) was bij Maria niet alleen een menselijk gegeven, zij moest bij Maria ook wel 'maagdelijk' zijn gezien haar kind, dat zij ook opvoedde. Daarbij kan men bedenken dat de Geest Zich van haar bediende, via haar werkte. Daarom vind ik "geboren uit de maagd Maria" van de oude Kerk wel zo mooi - zij het dat er een uitleg bij hoort, als bij "Moeder van God"⁴². Wat er geestelijk bij Maria al was en lijfelijk gebeurde staat voor wat in ons geestelijk en waarneembaar gebeurt bij zo'n nieuwgeboorte als Jezus bedoelt in het gesprek met Nicodemus. Dat kan als geloofs'Zelf' plek krijgen in wat ik boven het 'Zelf' heb genoemd - meer nog: zij neemt de psychische plek over, water wordt Wijn⁴³. Daar is maagdelijkheid⁴⁴ omdat het 'ik-Gij&Gij-mij' zonder inmenging of tussenkomst is, on-middellijk, direct, zoals Maria in zich zal hebben ervaren. (Dat de 'Gij' Zich op een bijzondere manier manifesteert is een vervolg hierop.) Die maagdelijkheid, dat pure met die eigen-aardige opening naar Boven geldt voor ieder mens en wordt door de doop effectief in de gelovige. Daar kan de Geest van De Schepping vrij werken en de gelovige voeden met het mysterie van de incarnatie. Gelieve dan te bedenken dat de Geest Zich typisch bedient van be-Ambten binnen de Kerk, waarvoor die maagdelijkheid ook geldt, én vrij is ook via niet be-Ambte gelovigen te werken.

Maria is onbevlekt ontvangen, doop zou voor haar geen zin hebben gehad. Maar een idee van aanwezige pure openheid, direct ik-Gij&Gij-mij, onaangeraakt zijn door iets van de 'wereld', leidt mij ook naar het begrip maagdelijkheid. Daarom wil ik het "... uit de maagd Maria ..." van de oude kerk niet missen. Zij het met uitleg. Geestelijk maagdelijkheid en Onbevleete Ontvangenis tezamen.

Het onnoembare blijft. "De kerkvaders zien in de maagdelijke geboorte van Jezus een teken en bewijs van Zijn Godheid", zegt Hendriks op pagina 53. Het gaat dus om het God zijn van Jezus; dat is Openbaring. Hoe je dat 'bewijst', verkondigt, is punt twee, kennis- en cultuurgebonden.

In partu als verlangen

Het bovenstaande is mijn benadering; de vele schrijvers en teksten die Hendriks aanhaalt geven hun zoeken weer. Het beste voorbeeld daarvan lijkt mij de *virginitas in partu*. Ofschoon er geen bijbeltekst is die daartoe aanleiding geeft en geen leer daaromtrent vast ligt, is het idee wel te begrijpen. Bevalling zonder weeën, pijn en bloed ligt niet zo voor de hand maar vroeger moest men bedenken dat in Maria's lege schoot 'zo maar' een lichaam ontstond. "Maar het Woord zelf is in deze heilige Maagd gekomen en heeft zich uit het wezen van de Maagd Zijn tempel gebouwd ..." citeert Hendriks op pagina 53 Cyrillus van Alexandrië. De "tempel" is zijn heilig lichaam en "wezen" betekent dan niet alleen de voeding van de foetus via de placenta maar ook de persoon. Dan moet aan Maria wel een zeer hoge heiligheid worden toegekend dat zijn tempel daaruit kon ontstaan en ligt het in die lijn als alles aan haar heilig is, ook een buitennatuurlijke bevalling van haar 'zomaar' ontstane goddelijke zoon. Het menselijk zoeken naar puurheid kan zich hebben gevonden in die heiligheid van Maria en het teken ervan zijn geworden. Het

⁴² BENEDIKT XVI *Gott und die Welt* p. 282 "... nicht in dem Sinn als ob sie Gott hervorgebracht hätte. Aber .. " Goldman Neuauflage 2008.

⁴³ Thomas van AQUINO *Expositio super De Trinitate* q. 2, art. 3 ad 5. "Unde illi, qui utuntur philosophicis documentis in sacra doctrina redigendo in obsequium fidei, non miscent aquam vino, sed aquam convertunt in vinum." Hier gaat het niet om de filosofie van Aristoteles maar om psychologie in dienst van het geloven.

⁴⁴ Ik denk aan wat Paulus in 2Kor 11,2 zegt: "... om u als een pure maagd naar Hem te voeren"; 'pure' i.p.v. 'zuivere' zoals de Willibrord doet. 'Zuivere maagd' is een pleonasme; 'puur' is meer een versterking van het 'maagd'. Ἄγνην heeft de bijbetekenis van heilig. De term 'Mystiek Huwelijk' geeft ook die intensiteit aan.

grote teken aan de hemel is niet voor niets een vrouw, dat aansluit bij de het algemeen religieus, mythologisch beeld van de vrouw als draagster van een geheim. Maar het zoeken is m.i. ook bij Maria blijven steken en heeft nauwelijks een vervolg gekend voor de gelovige persoonlijk omdat het bij haar anders was dan natuurlijk.

Vroeger moest op een of andere manier uit het Woord/vanuit de Geest 'materie' ontstaan in haar moederschoot; wij kunnen veel eenvoudiger zeggen dat het Woord vanuit de Geest zich met een mens in wording verbond. Dan kan ook de bevalling natuurlijk zijn. Het bovengenoemde aanknopingspunt voor het meer dan de natuur in de gelovige wordt zo niet meer gehinderd.

In partu als misverstand

"Ofschoon er geen bijbeltekst is die daartoe aanleiding geeft en geen leer daaromtrent vast ligt, ..." schreef ik hierboven. Hendriks geeft op pagina 48 en 50 bezwaren aan tegen en kerkelijke terughoudendheid ten opzichte van virginitas in partu, en *Sacramentum mundi*⁴⁵ ziet het niet als dogma. De ter zake zijnde woorden in Denzinger 503 zijn: "... dat zij "in corruptibiliter"/"ἀφθόρως" heeft gebaard ... ". Die twee woorden betekenen achtereenvolgens "onvergankelijk"/"onbedorven" en zijn bijwoorden. Ze doelen dus niet op Maria maar op de bevalling: deze vond plaats zonder de persoon van Jezus vergankelijk te maken of te bederven; de natuurlijke, lichamelijke bevalling schaadt de goddelijke natuur van Jezus niet. Dat past beter in de gedachtegang dan het idee dat de bevalling zonder weeën (? !) en pijn plaats had, hetgeen niet bij maagdelijkheid hoort maar valt onder onbevleete ontvangenis, zonder erfzonde⁴⁶. Het is onlogisch als die woorden op Maria betrekking zouden hebben. Bestaat er een cultuur waarin de bevalling de vrouw/moeder bevleekt of onteert of anderszins diskwalificeert? Degene die meent dat het bloed bij de geboorte de vrouw onrein maakt, moge baat hebben bij "Reinheid" in "Bijbelse Begrippen"⁴⁷. Het citaat van Petrus Chrisologus, "de maagd ontvangt, baart, blijft maagd na de geboorte"⁴⁸, geeft precies aan waar het om gaat want maagdelijkheid is pas weer ter zake na de bevalling. De betekenis van de bovenstaande woorden steunt dus niet de mening die in de patristiek te vinden moet zijn⁴⁹ van ongeschondenheid die geen weeën en pijn veronderstelt.

Celibatair

In die geest van streven naar puurheid zie ik ook het ideaal van maagdelijk, celibatair leven. Het argument dat Maria vrijwillig afzag van huwelijks-gemeenschap gaat niet op want zij was verloofd met Jozef en zou hem daarmee onrecht aandoen. Dat de jonge Kerk de werking van de Geest ervoer en er dan mensen zijn die zich daarom willen toeleggen om speciaal naar Boven gericht te zijn, lijkt me een beter argument. Maar, celibatairen kunnen dat beter zelf formuleren.

Met enige aarzeling leg ik toch maar een punt op tafel dat ook gevoelig ligt: de gedachte dat Maria, dat nette, kuise Joodse meisje, hún Maria met alle epitheta ornantia, met een man naar bed zou zijn gegaan onvoorstelbaar, zelfs onverdraaglijk is. Als dit waar is, dan hoop ik dat zij niet alleen aan hun eigen ouders kunnen denken maar ook aan de gehuwden, die dat eerder positief zullen waarderen. Het klinkt de huidige generatie wellicht vreemd in de oren maar de generatie vòòr mij - zelf gehoord ! - zag geslachts-gemeenschap eigenlijk wel als zondig maar dat werd gerechtvaardigd omdat/als er nieuw leven van kwam.

"Vrouw !"

Hendriks behandelt op pagina 20v de perikoop van Kana. De vertaling van Johannes 2,1-11 met "Vrouw, wat is er tussen u en mij?"⁵⁰ is mijn inziens beïnvloed door de afwijzing die zelfs David Flusser⁵¹ zag in het woordje 'vrouw'. Maar er komt een heel andere sfeer naar voren als men bedenkt dat Jezus in

⁴⁵ *Sacramentum mundi* III kolom 341 Herder Freiburg-Basel-Wien 1969.

⁴⁶ Waarbij men ervan uitgaat dat Gen 3 feiten vermeldt, een relaas is van gebeurtenissen.

⁴⁷ A.w. (noot 11) p. 315.

⁴⁸ In *Maria* p. 51.

⁴⁹ *Ibidem* p. 50.

⁵⁰ De Willibrord '95 vertaalt zelfs "Vrouw, wat heb ik met jou te maken?"

⁵¹ David FLUSSER *Jezus* 3^e druk De Haan Haarlem 1969 p. 24.

Johannes vijf maal⁵² een vrouw aanspreekt met "Vrouw", dat het alle heel intieme en indringende situaties zijn en als men vervolgens ook de betekenis van het getal vijf erbij betreft. De uitleg dat Maria er al aanwezig was en Jezus met zijn leerlingen werden uitgenodigd toen ze al of niet toevallig langs kwamen⁵³, is wel bekend - dacht ik. Dan geeft Maria een hint aan Jezus dat ze beter weg kunnen gaan, waar Jezus geen zin in heeft. Zo komt de voortdurende dubbele bodem van Johannes ook beter tot zijn recht in het 'Mijn uur is nog niet gekomen'. Via de getallensymboliek en de bedoelde intieme sfeer is de perikoop nu te begrijpen als 'lief moedertje, geen probleem voor jou (dat je je moet schamen of zorg maken) ook niet voor mij'. De betekenis van 'zes' kruiken blijkt ook weer uit de getallensymboliek.

Tot slot

In de beeldspraak dat een biologisch verstaan van de maagdelijke geboorte de incarnatie omsluit meen ik deze hoofs te hebben ontsluitend zodat de geloofsbeleving ongehinderd de kern van het geloof kan benaderen, namelijk "het vermogen om kinderen van God te worden" en het al zo goed mogelijk te zijn, "van Boven af geboren", door hét Godskind gevoed. Ik verwacht dat Maria zo als 'voor-beeld', als 'boegbeeld', de gelovige persoonlijk en de Kerk daartoe beter kan inspireren, dat Hoop dieper zal worden aangelegd. Als ik het goed heb, heeft Karl Rahner al gesteld dat de christen van de toekomst spiritueel is of niet.

Moge dit bijdragen aan de nieuwe evangelisatie die nu ter zake is. "De paus pleit voor diepgaande vernieuwing"⁵⁴. Ik heb het gevoel van nu of nooit; nu is de tijd er gunstig voor.

Piet Goris

Met dank aan onze zeergeleerde zoon die me bij literatuur en
aan onze welgeleerde nicht die me -al eerder- aan Egypte hielp.
Epe, 2 februari 2012 / Pinksteren 2020*

Piet Goris (1929) doctoraal theologie KTU 1990
is 26 jaar als vrijwilliger actief geweest in de Martinusparochie te Epe
op het terrein van catechese, pastorale zorg en liturgie.
Hij is de auteur van "Boek over Geloof" en het "Kleinboek over Geloof"

Zie de site Over geloof www.overgeloof.info
Postadres: Schotakker 42 8162JE Epe Nederland
Email: boekovergeloof@kpnmail.nl
Reacties kunnen op de site worden gepubliceerd.

Summary

Nowadays, understanding the Virginal Birth in a biological sense, like the catechisms of the Catholic Church does, hampers the believer's intimate life towards God, his faith, even though that is the goal of the incarnation stories of Luke and Matthew. The article shows why the first believers needed these stories and we do not. It opposes a biological reading of the Virginal Birth because this does not honour the human nature of Mary nor of her Son, nor the significance of Joseph's fatherhood in handing down the promise to Abraham. Jesus was as human as we are without any unnatural difference and we are human in the same way as He is/was. So our human nature is fit for being connected to the divine nature just as his nature already was from the moment of his conception.

⁵² A.w. (noot 11) "Getallensymboliek", getal 5. De vindplaatsen zijn Joh 2, 4; 4,21; 8,10; 19, 26; 20, 15. In hst. 4 en 20 laat de Willibrord het 'vrouw' weg. Ook het 'vrouw' van de engel in hst. 20 staat er niet in. Om de waarde van getallensymboliek te onderkennen is enige aandacht ervoor nodig. Ook A.S. YAHUDA (noot 39) stelt (p. 60v) dat vijf toch wel iets moet betekenen voor Joden en Egyptenaren. Maria is in de geslachtslijst van Mt de vijfde speciale vrouw via wie een 'knik', i.c. de fouten van David, in de belofte-lijn wordt opgevangen.

⁵³ imperfectum ἵνα ἔκει (situatie, toestand) versus aoristus ἐκλήθη (gebeurtenis).

⁵⁴ Kerknieuws.nl 7 februari 2012.

Our salvation is real and complete because of his complete being human without any 'Yes, but...', our being child of God is -so to say- ready and a Spirituality is offered on the basis that the mystery of incarnation was never so close for us. The fact that Mt and Lc place their incarnation stories before the oral tradition shows the view of the ancient church on the elaboration of The Holy Spirit in the believer self and in the community.

It is explained where and why the catechism needs to be amended as it makes a substantial fault by mixing two ways of thinking.

Thinking about Maria might be somewhat more reasonable.

Toevoeging

Bovengenoemde gedachtegang en argumentatie zijn begonnen in 2000 en op de site "Over Geloof" op internet gezet, in het "Boek over Geloof" in 2008 verder ontwikkeld (de kritiek op de catechismus stond toen alleen op de CD bij het boek) en hebben tenslotte de onderhavige vorm gekregen.

Inmiddels is de proloog van het boek "Jezus van Nazareth" van de paus in de Nederlandse vertaling verschenen. Na lezing ontkom ik niet aan de indruk dat hij niet op de hoogte is/was van de in dit artikel behandelde argumenten. Ondanks de aanstekelijke geloofsbelijdenis van de H. Vader handhaaf ik mijn ideeën zolang zij niet worden gefalsifieerd.

Meer gebruik van de getallensymboliek zou aan zijn werk meer geloofsbetekenissen hebben gegeven.

Een korte inbreng zij me vergund, waarbij ik alleen de maagdelijke geboorte betrek:

Het verstandelijke argument voor de natuurlijke geboorte is dat wij wel weten hoe de voortplanting in haar werk gaat, het redelijke argument is dat de natuur intact blijft, de Vader, Schepper, dient en dus incarnatie volledig ter zake is.

Het voordeel van de verwekking van Jezus als die van een gewoon mensenkind - uiteraard wat betreft zijn menselijk natuur - is dat onze verlossing in hem helemaal echt is omdat hij dan ook helemaal echt mens is als wij zonder enig 'ja maar'.

Vervolgens is zo onze menselijke natuur even geschikt als de zijne om met goddelijk natuur te worden verbonden zoals de zijne al van het begin was: het kind van God worden ligt als het ware klaar.

Er komt ruimte voor een Spiritualiteit die gebaseerd is op het gegeven dat het mysterie nog nooit zo onweerstaanbaar en kenbaar kortbij is gekomen - wellicht zich zo herkenbaar aandient: meer, mooier mogelijk? Komt dat mysterie ook niet heel kortbij in de Eucharistie?

De doorgeeflijn van de belofte aan Abraham wordt niet afgebroken bij Jozef (*pag.* 20 van het boek) maar wordt via hem voltooid zó als een mens dat niet zou kunnen (*blz.* 11 van dit artikel).

Ik meen dat het standpunt van niet-biologische maagdelijke geboorte de meeste zo niet al onze vragen, problemen en dergelijke oplost.

Enige details:

Bezwaar heb ik tegen de op *pag.* 54 gebruikte woorden " ... of een vrome legende ...". Het gaat om het heilig verhaal, de mythe, van oudsher door de volken gebruikt om het onzegbare uit te drukken en moet dus binnen het kader van Het Religieuze worden gezien. Godsdienstfenomenologie. Niet te onderschatten. Duidelijk zij dat 'mythe' hier geen ontwerkelijking bedoelt van het onmiskenbare feit van de geboorte van Jezus maar dat het 'heilig verhaal' de betekenis ervan aangeeft.

De latere toevoeging van de kindsheidverhalen aan het evangelie van Lucas en Matteüs lijkt mij eerder een gevolg van ontwikkeling (*blz.*6) dan een kwestie van discretie en geheim (*pag.* 26 en 55). In eerste instantie maakten zij geen deel uit van de verkondiging (zie Mc); toen de Kerk de Geest had leren kennen, werden zij 'dienstig' - gelukkig maar - en verhaald zoals op dat moment ter zake van de verkondiging was. Incarnatie zal aanvankelijk geen punt zijn geweest; eenvoudig gezegd: Jezus was God, een inzicht dat vanaf het begin van zijn openbaar leven (de doop in de Jordaan) was gegroeid. De vraag en de verklaring hoe dat kon en het was vòòr zijn openbaar leven zal later zijn ontstaan. Was een

mens God geworden? Het antwoord daarop was: God is mens geworden, dus vanaf het moment van -wat wij noemen- de conceptie. Dat daarvoor materiaal aanwezig was bijv. in een Maria-kring ligt voor de hand gezien hun oosterse verhalen'cultuur' maar het duiden van het verhaal van het bezoek van de engel aan Maria als historisch gegeven en als geheim bewaard tot na Maria's dood komt bij mij historisch-kritisch toch wat goedmoedig over. Het doet niets af aan Het Geheim, wel aan toegankelijkheid.

Ik meen op blz. 10 een bruikbaar antwoord te hebben gegeven op de vraag die de paus stelt op pag. 40 onderaan en volgende inzake het antwoord van Maria aan de engel. Maria (be)kende wel een man maar niet een die dat in zich had.

De ongerijmdheid van het antwoord van Jezus aan Maria in de tempel met de boodschap van Gabriël wordt me wat te verheven uitgelegd (pag. 119 en blz. 10). Als iemand hem had kunnen begrijpen waren het Maria en Jozef.

Op pag. 52 staat dat de vierde these geen context heeft in de profeet Jesaja. Mij lijkt dat die ligt in "... huis van David". Niet alleen de koning wordt aangesproken maar ook Israel, het volk. De zwangere vrouw kan staan voor de gelovigen van het volk die wel hopen, een soort kern in het volk, de 'Tsaddiek', de Gerechten; dochter Sion - lijkt mij. Dat hebben de eerste Christenen (h)erkend (blz. 6.) De paus stelt in dat kader het dilemma 'geloof - ongeloof' op pag. 51 aan de orde, waar ik dan 'hoop - niet-hoop' aan toevoeg. Immanuël is een naam zoals de 'zonen' van de profeet hebben en die tenslotte de Christenen concreet konden invullen. Ik zie die zonen van de profeet eerder als 'reddingsvisies' die in het contact met een profetes zijn opgekomen dan als concrete personen en de Immanuël als de hoop'figuur', van wie ook Jes 9,5 spreekt. (Waarom 'alma' met 'maagd' wordt aangegeven is me niet duidelijk.)

Al met al is deze alinea een verbetering geworden van hetgeen er over op blz. 6 staat.

Ik dacht aan Joh 1,12.13 een betere uitleg te hebben gegeven (blz.10v) dan wat de paus aanreikt op pag. 19v. Ik zie die invulling niet zo als een verlengde van die tekst.

Met excuses aan de grote Barth: met de benadering van de maagdelijke geboorte zoals in dit artikel hoeft helemaal niet in de materie te worden ingegrepen, integendeel, en inzake de verrijzenis vind ik de benadering dat 'Geest' kennelijk in staat in zich zintuiglijk (in materie) te manifesteren veel veelzeggender dan een ingreep. Meer in <http://home.kpn.nl/goris064/watisleeg.pdf> Dan kun je ook aan de schepping denken: Geest scheidt materie. Maar dat kan natuurlijk niet want dan moet de Schepper toch wel idioot groot zijn. ?

Het laatste moet me toch van het hart: op pag. 80 bovenaan staat "Daarna moeten zij een reinigingsoffer brengen, een lam als brandoffer en een duif ... als zonde offer". Waarschijnlijk zo omdat de Willibrord die woorden gebruikt. Maar De Nieuwe Bijbelvertaling spreekt achtereenvolgens van brandoffer, reinigingsoffer en verzoeningsrite. Dat ligt net een tikkeltje anders.

Kerstmis 2012 – Pinksteren 2020